

ردپای تاریخ در خشت و کاهگل

ویژگی:
خانه‌های این محله
چند متر پایین‌تر از
سطح زمین ساخته
می‌شد

موضوع:
معماری
بناها

شواهد بیانگر این است که معماری محله نفرآباد - هاشم آباد تحت تأثیر معماری سنتی ایرانی است. حسین موسوی، پژوهشگر در این باره می‌گوید: «اغلب اهالی خانه‌هایشان را با خشت و کاهگل می‌ساختند و به‌نحوی می‌توان گفت در تهیه مصالح به‌ویژه خشت خودکفا هم بودند. برای ساخت خانه از ۲ نوع خشت استفاده می‌کردند. آنها با استفاده از خاک گودبرداری شده از محل، خشت‌های باکیفیت تولید می‌کردند. این خشت‌ها به‌طور معمول با کاهگل ترکیب می‌شد که خاصیت عایق حرارتی داشت و در نتیجه، از هدررفت گرما در زمستان و گرم شدن منازل در تابستان

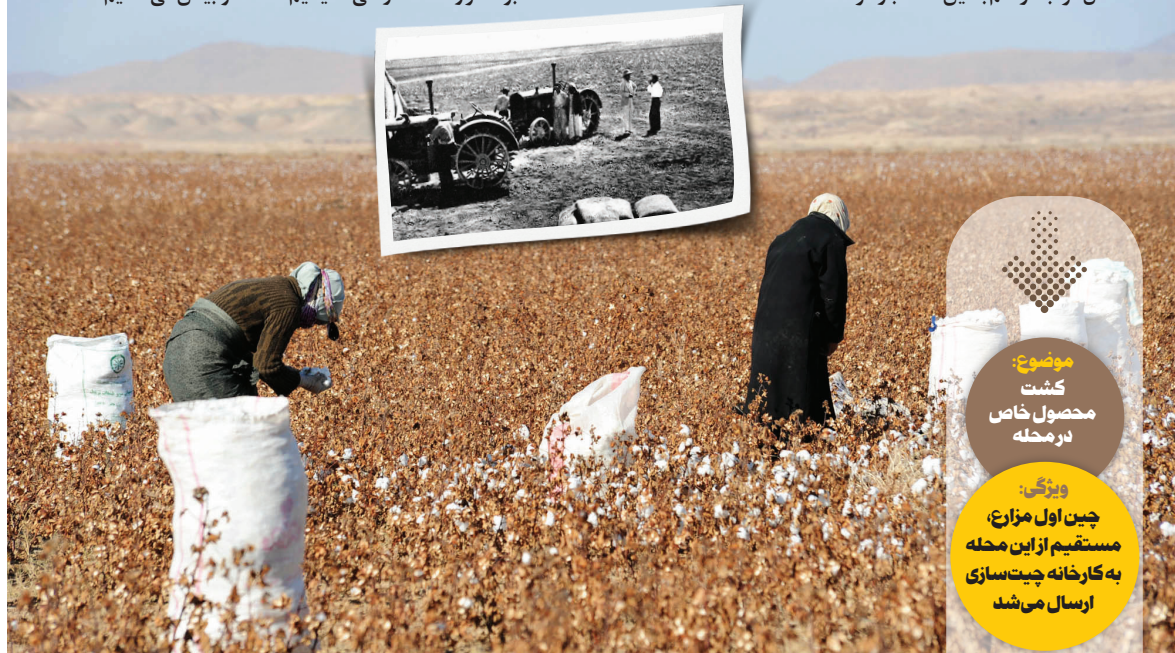
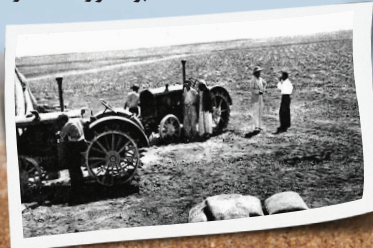
جلوگیری می‌کرد. نوع دوم آجر ختایی یا سقلت بود که کف اتاق‌ها، حیاط یا لبه باغچه استفاده می‌شد و از لحاظ شکل و شمایل مربعی شکل و در ابعاد ۲۰ در ۲۰ سانتی‌متر بود. موسوی از ویژگی‌های خانه‌های این محله می‌گوید: «برخی خانه‌ها پنج‌دری یا سه‌دری بود که این موضوع در خانه‌های بزرگ رعایت می‌شد، ایوان داشتند، حوض داشتند و برخی خانه‌ها هم دارای اصطبل برای نگهداری احشام بودند. یکی از ویژگی‌های معماری این محله خانه‌سازی در عمق زمین بود. برخی از بناهای محل از سطح کوچه پایین‌تر قرار دارند و هنوز هم اگر به گوشه و کنار محله سری بزنید خانه‌هایی که ورودی آنها از سطح کوچه پایین‌تر است وجود دارد. دلایل متعددی برای این کار وجود داشت. دلیل نخست، ساخت و تعمیر هر ساله خانه‌ها بود که از خاک گودبرداری و ذخیره آن استفاده می‌کردند. دوم، حفظ فضای خانه و اهالی خانه از دید افراد غریبه و نامحرم، سوم از نظر سرمایه‌گذاری و آرامش و چهارم هم دسترسی آسان و راحت به سیستم آبرسانی توسط میراب‌ها و تأمین آب داخل خانه بود.»

به گفته موسوی استفاده از طاق‌های ضری در بازار باباخان و وجود بادگیر برای تأمین سیستم سرمایش خانه‌ها در فصل تابستان از دیگر ویژگی‌های خانه‌های محله است.

این پژوهشگر درباره بازسازی محله می‌گوید: «معمولاً در قدیم برای بهسازی و مرمت خانه‌ها در محله نفرآباد به جای از بین بردن خشت و گل قلی، به آن سالانه لایه‌ای کاهگل اضافه می‌کردند. این موضوع باعث می‌شد زمان زلزله بنا سالم بماند.»

رونق اقتصادی اهالی با پنبه

بسیاری از ساکنان این محله در کنار کشت پنبه، از کارگران کارخانه‌های چیت‌سازی بودند. اهالی می‌گویند که خانم ارباب، مدیر مدرسه پیمان، همسر سرما به‌گذار کارخانه یخ و پنبه بود. او خانواده‌های نیازمند و در جست‌وجوی کار را شناسایی و با شرایط مناسب برای کار به کارخانه معرفی می‌کرد. به همین دلیل اغلب ساکنان در آن دوره کسب و کار داشتند و در وضعیت اقتصادی مناسبی زندگی می‌کردند؛ هر چند آن روزها جمعیت این محله بسیار کمتر از امروز بود. کارخانه چیت‌سازی همیشه در حال کار بود و در ۳ نوبت فعالیت می‌کرد. صدای بوق کارخانه که ساعت ۱۰ شب به صدا در می‌آمد نشانه تعویض نوبت کاری بود و خیلی از خانواده‌هایی که پسران و پدران‌شان در این کارخانه مشغول به کار بودند بوق کارخانه برایشان صدای معناداری بود. حتی خیلی از خانواده‌هایی که صدای بوق تعویض نوبت کارخانه چیت‌ری را می‌شنیدند می‌گفتند: «صدای بوق صدای خواب ما بود، هر وقت صدای ما می‌شنیدیم آماده خوابیدن می‌شدیم.»

موضوع:
کشت
محصول خاص
در محله

ویژگی:
چین اول مزان،
مستقیم از این محله
به کارخانه چیت‌سازی
ارسال می‌شد

صنعت منحصر به فرد یک محله کهن

محله نفرآباد - هاشم آباد شهری پیشینه کهنی در حرفه‌های صنعتی دارد. برخی از مشاغل برای نخستین بار در تهران در این محله ایجاد و به دنبال آن کالاهایی تولید شد. برای مثال زنجیرسازی، یکی از مشاغل منحصر به فرد اهالی نفرآباد و هاشم آباد است که نزدیک به یک قرن قدمت دارد.

حسین موسوی، ری‌پژوه، درباره پیشینه تاریخی این شغل و علت انجام آن در این محله می‌گوید: «هاشم آباد - نفرآباد فاصله بسیار کمی به نخستین و بزرگ‌ترین تکیه زنجیرزنی تهران یعنی هیئت محمدهاشم (نام پدر حاج امیر کاظمی، بانی هیئت) داشت. این هیئت تاریخچه بسیار ویژه‌ای دارد. اکنون سال‌هاست در ایام محرم مخصوصاً روز عاشورا و تاسوعا این هیئت دسته‌عزاداری بسیار بزرگی تشکیل می‌دهد که نزد اهالی تهران هم معروف است. در گذشته عزاداران حسینی از میدان شوش تا خود تکیه به راه می‌افتادند و زنجیرزنی می‌کردند. از آن دوران تاکنون تعداد زنجیرزان از ۵ هزار تا ۲۰ هزار نفر متغیر است. همین موضوع زنجیرزنی باعث شد، صنعت زنجیرسازی در جوار تکیه محمدهاشم شکل بگیرد و طولی نکشید این شغل و صنعت رونق ویژه‌ای پیدا کرد، چون برخی از عزادارانی که برای مراسم به این محل می‌آمدند به زنجیر نیاز داشتند یا گاه فراموش می‌کردند زنجیرهایشان را همراه بیاورند. به همین خاطر بیشتر آهنگری‌ها نزدیک این ایام زنجیر می‌ساختند. یکی از افراد شاخص هم در این

موضوع:
حرفه ویژه
اهالی

ویژگی:
زنجیرسازی در
این محله نزدیک
به ۱۰۰ سال قدمت
دارد

زمینه اکبر زنجیرساز بود.»

رضا عبدالله‌فرد، فرزند حاج اکبر و از ساکنان قدیمی این محله، درباره حرفه پدرش می‌گوید: «پدرم حاج اکبر کاوه یکی از آهنگران محله نفرآباد بود. آن روزها به همه آهنگرها لقب کاوه می‌دادند. او زنجیر و علامت برای عزاداری سیدالشهدا (ع) می‌ساخت. آهنگری‌ها چند قدم پیشتر با تکیه نفرآباد فاصله نداشتند و کار و کسب آنها چند ماه مانده به محرم حسابی رونق داشت. زنجیر برای بزرگسالان با شمار زنجیرهای بیشتر و مترکم‌تر و برای کودکان کمتر بود.»

به گفته موسوی هیئت زنجیرداران متوسل به حضرت علی اکبر معروف به هیئت محمدهاشم، نخستین و بزرگ‌ترین هیئت زنجیرزان تهران در شهرری و در جنوبی‌ترین نقطه تهران، یعنی در کسوی اعتمادی، خیابان حرم حضرت عبدالعظیم حسنی واقع شده است. این هیئت سال ۱۳۲۷ شمسی به ثبت رسید، اما خیلی پیش‌تر از این سال، هیئت در این مکان تشکیل می‌شد.

